

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ФІЛОСОФІЇ ДЛЯ АСПІРАНТІВ НТУ „ХПІ”

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНОГО КУРСА

№/п	ТЕМА ЛЕКЦІЇ	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН
1	Філософія, її походження, проблематика та функції	4
2	Історія філософії як основа філософсько-методологічної культури	16
3	Методологічна функція філософії у науковому пізнанні: поняття методів та форм пізнання буття, форми наукового пізнання; основні методологічні проблеми наукового пізнання. Філософія розвитку	8
4	Світоглядні та методологічні проблеми науки та техніки: наука та її соціальні функції; структура наукового пізнання; філософські проблеми техніки, технічного знання та інженерної діяльності	8
5	Проблеми соціальної філософії	8
6	Людина як філософська проблема	6
	ВСЕГО:	50

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№/п	ТЕМА СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН
1	Філософія, її сутність та функції	4
2	Історичні етапи розвитку філософської думки	20
3	Філософські проблеми буття, матерії та свідомості	8
4	Проблема розвитку у філософії	4
5	Діалектика процесу пізнання	4
6	Методологічні проблеми сучасної науки	8
7	Соціальна філософія	8
8	Проблема людини у філософії	4
	ВСЕГО:	60

Зміст навчальної програми

I. Філософія, її сутність та функції

Предмет філософії. Філософія як особлива форма суспільної свідомості. Проблема головного питання філософії. Структура філософського знання, основні напрямки філософії. Поняття світогляду, його структура та історичні типи. Філософія і наука, філософія та релігія, їх співвідношення. Функції філософії. Місце і роль філософії в суспільстві.

II. Історичні етапи розвитку філософської думки

Виникнення філософії як особливої галузі людського знання. Міфологічні і науково-практичні витoki філософського бачення світу. Наївний матеріалізм і стихійна діалектика Давньої Греції. Мілетська школа. Матеріалізм і ідеалізм Геракліта, початок його діалектики. Піфагор та його послідовники (піфагорійці). Елейська школа – Парменід, Зенон. Вчення про незмінність буття. Заперечення постулатів Елейської школи. Погляди Емпедокла, Анаксагора. Людина як мікрокосм. Атомістична теорія Левкіпа і Демокріта та їх послідовники.

Класичний період давньогрецької філософії. Софісти і їх концепція „Людина – міра усіх речей” (Протагор). Сократ і його вчення про самопізнання і норми людської поведінки. Сутність філософії Платона і його вчення про ідеї. Аристотель і його обґрунтування законів формальної логіки. Критика Аристотелем платонівського вчення про ідеї. Метафізика і її специфіка в філософії Давньої Греції. Проблема пізнання світу. Елліністична філософія: кінізм, стоїцизм, епікуреїзм, скептицизм. Неоплатонізм як початок середньовічної філософії.

Особливості середньовічної філософської думки. Апологетика та патристика. Августин Блаженний і його вчення про людину, душу й тіло; августинівська концепція часу. Схоластика, її специфіка та періоди розвитку. Іоанн Скот Еріугена про природу. Ансельм Кентерберійський про онтологічне доведення буття Бога. Вчення про універсалії. Реалізм, номіналізм, концептуалізм як головні течії філософської думки Середньовіччя. Фома Аквінський: його вчення про подвійність істини і систематизація ним середньовічної схоластики. Номіналізм Оккама. Геоцентризм і проблема людини в середньовічній філософії. Зародження емпіричного пізнання у вченнях Роберта Гросетеста та Роджера Бекона.

Філософія епохи Відродження. Гуманізм і проблема цілісної людської індивідуальності (Данте, Петрарка). Філософські ідеї Ніколая Кузанського. Розробка проблеми індивідуальності у платонізмі та аристотелізмі італійського Ренесансу. Піко делла Мірандола та П'єтро Помпонацці. Реформація, її ідеї. Утопізм Т. Мора, Т. Кампанелли та ін. Еразм Роттердамський і його гуманістичні ідеї. Природознавчі досягнення М. Коперніка, Й. Кеплера, Парацельса, Тихо Браге. Пантеїзм Д. Бруно. Скептицизм М. Монтеня. Антропоцентризм і проблема свободи особи в епоху Відродження.

Наукова революція та філософія Нового часу (XVII-XVIII ст.). Ф. Бекон – засновник англійського матеріалізму як нового напрямку розвитку науки. „Новий Органон” Бекона і критика схоластики. Його теорія пізнання і обґрунтування ним емпіричного методу і теорії індукції. Подальший розвиток емпіризму у XVIII ст.:

сенсуалізм Д. Локка та його критика вроджених ідей Р. Декарта. Просвітницькі ідеї Локка. Дж. Берклі і його критика Д. Локка за сенсуалізм, первинні та вторинні якості. Сутність суб'єктивного ідеалізму Д. Берклі. Філософія Д. Юма як зародження агностицизму і заперечення причинності, поняття субстанції. Р. Декарт і його міркування про метод. Його вчення про дві субстанції – розумову і тілесну. Раціоналістичний критерій чіткості і виразності в пізнанні. Концепція Бога в гносеології Декарта. Особливості і специфіка дедуктивного методу, обґрунтованого Декартом. Механістичний матеріалізм Т. Гоббса і його емпірична гносеологія. Філософські погляди Б. Спінози. Основні принципи подолання дуалізму Декарта і вчення про субстанцію, атрибути і модуси в філософії Спінози. Монадологія В. Лейбніца. Особистий вимір буття – простір і час; розробка питань формальної логіки.

Французькі матеріалісти XVIII ст. про людину як складну машину. Особливості механістичної методології в гуманітарних та природничих науках. П.О. Ламетрі, Д. Дідро, П. Гольбах, К.А. Гельвецій як представники французького матеріалізму XVIII ст. Вчення про природу. Теорія пізнання. Атеїзм. Сутність філософських поглядів французьких матеріалістів: їх заслуги та обмеженість. Філософські погляди Ш.Л. Монтеск'є, Вольтера, Ж.-Ж. Руссо. Просвітницьке трактування буття людини.

Класична німецька філософія і її особливості. І. Кант і умови можливості пізнання. Синтез раціоналізму і емпіризму. Кантівське вчення про світ „речей в собі” і світ явищ. Агностицизм І. Канта та його філософське обґрунтування. Розум і антиномії в філософії Канта. Діалектика Канта і його етика повинності. Категоричний імператив і концепція свободи у філософії Канта. Теоретичний та практичний розум. Філософські погляди Фіхте та Шеллінга. Г.В.Ф. Гегель і його філософська система та метод. Тотожність мислення і буття. Самопізнання – рушійна сила розвитку Абсолютного духу. Наука логіки. Філософія природи, філософія духу. Діалектика Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Теорія пізнання, критика ідеалізму і релігії, етичне вчення, релігія любові як основа спілкування. Проблема людини в системі поглядів антропологічної філософії Л. Фейєрбаха.

Ірраціоналізм А. Шопенгауера: світ як воля та уявлення. Початок екзистенціалізму у філософії С. К'єркегора. Філософія марксизму: основні етапи її формування, соціальна зумовленість її виникнення. Місце людини, проблема співвідношення особистості і суспільства в марксизмі (концепції „відчуження праці”). Різниця між діалектикою Гегеля і Маркса. Сутність матеріалістичного трактування історичного процесу і соціального буття. Теорія пізнання в філософії марксизму. Діалектико-матеріалістична ідея практики в теорії пізнання Маркса і Енгельса. Концепція матеріалістичної діалектики і її зміст. Подальший розвиток філософії марксизму. Філософія Ф. Ніцше: критика західної цивілізації, її „гуманізму”, ідеї волі до влади та надлюдини. Вплив філософії Ніцше на філософію XX століття. Позитивізм О. Конта. Емпіріокритицизм Е. Маха та Р. Авенаріуса. Нове розуміння людини у психоаналітичній філософії З. Фрейда. Еволюція фрейдизму. Філософія франкфуртської школи.

Феноменологія Е. Гусерля. Філософська антропологія (М. Шелер, А. Гелен, ін.). Філософія екзистенціалізму та його еволюція (М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-

П. Сартр, ін.). Основні ідеї філософської герменевтики. Неопозитивізм (Л. Вітгенштейн та «Віденський гурток») та постпозитивізм (К. Поппер, Т. Кун, І. Лакатос, П. Фейєрабенд). Сутність філософії прагматизму. Релігійна філософія ХХ століття (неотомізм, тейярдизм, неопротестантизм). Філософські ідеї персоналізму (Э. Муньє, ін.). зародження та розвиток структуралізму (К. Леві-Строс, М. Фуко, Ж. Лакан, ін.), його вплив на сучасну науку та філософію. Основні ідеї постструктуралізму (Р. Барт, Ж. Дельоз, Ф. Гваттари, Ж. Деррида, ін.). Постмодерн у сучасній культурі та філософії.

Особливості філософської думки періоду Київської Русі. Космологічні і космогонічні погляди. Проблема відношення людини до Бога. Християнський антропоцентризм. «Повість временних літ», творчість Іларіона, Климента Смолятича, Кирила Туровського та інших. Основні філософські ідеї (людина, суспільство, моральність, патріотизм, тощо). Філософська думка українського Відродження ХV-ХVІІ століть. Гуманістичні ідеї Д. Дрогобича, П. Русина. Діяльність православних братств та Острозької академії. Творчість І. Вишневського, Г. Смотрицького, К. Транквіліона, С. Зизанія, З. Копистянського, Й. Борецького. Києво-Могилянська академія і філософія Просвітництва, її вплив на філософську думку українського та інших народів (Ф. Прокопович, Г. Кониський, Г. Чужинський, Л. Горка та ін.). раціоналізм і гуманізм в філософських пошуках мислителів Києво-Могилянської академії. Г.С. Сковорода, його життя та філософія. Співвідношення теорії і практики. Проблема самопізнання, теорія пізнання. Світ, матерія, Бог. Концепція „філософії серця”, „внутрішня людини”, „сродність праці”. Есхатологічні погляди Г.С. Сковорода. Основні ідеї університетської філософської думки України ХІХ ст.: творчість Й. Шада, І. Франка, М. Драгоманова; філософія мови О. Потебні). Проблема людини та нації в творчості Кирило-Мефодіївського братства. „Філософія серця” П. Юркевича. Екзистенційні мотиви в творчості П. Юркевича. Філософські ідеї початку ХХ століття (В. Зеньковський, Л. Шестов, В. Вернадський). Філософія космізму В.І. Вернадського, О.Л. Чижевського як початок в філософії України проблем взаємозв'язку людини і космосу. В. Вернадський про феномени життя космосу, людства і ноосфери. Філософія в Україні у 1960-90ті роки: діяльність П.В. Копніна, В.І. Шинкарука та інших. Філософська думка України 70-90х років ХХ ст. Філософська думка української діаспори (політичний напрям Д. Донцова, академічний напрям Д. Чижевського, український персоналізм Л. Кульчицького).

ІІІ. Філософські проблеми буття, матерії та свідомості

Життєві корені та філософський зміст проблеми буття. Об'єктивна та суб'єктивна реальності. Основні форми буття. Формування науково-філософського поняття матерії. Аналіз способу існування матерії. Співвідношення руху та спокою. Філософський зміст поняття „руху”. Класифікація форм руху матерії. Сутність механіцизму та енергетизму у філософії. Форми існування матерії. Спільність і відмінність форм існування матерії – простору і часу. Проблема філософської інтерпретації концепції єдності світу.

Сутність проблеми свідомості та складність її вирішення. Проблема свідомості в історії філософії і природознавства. Сутність концепції гілозоїзму. Філософія

вульгарного матеріалізму про сутність свідомості. Свідомість і відображення. Рівні відображення. Відображення як загальна властивість матеріального світу. Структура свідомості та її фізіологічні основи. Проблема суспільно-історичних детермінантів виникнення і формування свідомості. Свідомість, мова, спілкування. Розвиток науки і проблема співвідношення мислення людини і кібернетичних систем.

IV. Проблема розвитку у філософії

Розвиток як філософська проблема, її формування. Основні філософські концепції розвитку. Етапи розвитку діалектичної думки. Предмет діалектичного вчення. Принципи діалектики. Різноманітності діалектики: суб'єктивна і об'єктивна. Діалектика і метафізика. Негативна діалектика. Діалектика як метод наукового пізнання. Закон єдності і боротьби протилежностей – закон пізнання про джерело розвитку (саморуху); закон взаємного переходу кількості в якість – закон про механізм розвитку; закон заперечення заперечення – закон про характер і напрямки розвитку. Поняття законів загальних, часткових, головних і неголовних. Категорії діалектики: одиничне, особливе і загальне, причина і наслідок, необхідність і випадковість, сутність і явище, зміст і форма, можливість і дійсність, елемент, структура і система, ціле і частина. Співвідношення законів і категорій діалектики. Методологічне, пізнавальне, світоглядне значення діалектики та її законів і категорій. Функції діалектики. Софістика, еkleктика, релятивізм та догматизм як концепції, що заперечують розвиток.

V. Діалектика процесу пізнання

Філософсько-гносеологічне відношення до світу та його специфіка. Формування гносеологічної проблематики, виникнення основних напрямків та концепцій у проблемі пізнання. Аналіз скептицизму, агностицизму, ірраціоналізму та їх філософські обґрунтування. Рівні пізнання та спосіб перевірки знання. Істина як ціль пізнання. Істина як процес. Особливості соціального пізнання. Місце і роль суспільно-історичної практики в процесі пізнання. Абсолютність і відносність практики як критерію істини. Принципи наукової гносеології (принцип відображення, принцип пізнавальності світу, принцип єдності світу, принцип єдності теорії та практики). Наукове пізнання: особливості, структура, методи та форми, підходи, принципи. Особливості наукового знання та основні принципи побудови наукової теорії (принцип об'єктивності світу, принцип єдності сутності та явища та їх матеріальності, діалектичний характер процесу пізнання, включення практики до пізнання у повному обсязі).

VI. Методологічні проблеми сучасної науки

Наука як предмет філософського аналізу. Функції і роль філософії в науковому пізнанні. Наука як об'єкт полідисциплінарного вивчення. Наука як система знань. Наука як діяльність. Загальні концепції та моделі розвитку науки (екстерналістський та інтерналістський погляди на розвиток науки; кумулятивістський підхід до росту науки; емпіричний погляд на ріст наукового знання; еволюційна концепція росту наукового знання; модель структури наукових революцій Т. Куна). Види наукового пояснення (дедуктивно-номологічне; «раціональне», інтенціональне). Семантична

концепція розуміння. Поняття істини в філософії науки XX століття. Наукова раціональність та істина. Особливості сучасного етапу розвитку науки. Сучасні процеси диференціації та інтеграції наук. Освоєння «синергетичних» систем, які самостійно організуються. Питання нових стратегій наукового пошуку. Глобальний еволюціонізм та сучасна наукова картина світу. Посилення взаємозв'язку між природничим та соціально-гуманітарним знанням. Філософські проблеми техніки, технічного знання та інженерної діяльності. Вплив техніки на соціальний прогрес. Техніка і людина. Проблема соціальної відповідальності вченого, інженера. Техніка і культура. Проблеми гуманізації технічного знання. Наука, техніка та екологія.

Філософські основи методології наукового дослідження. Сутність повсякденного та наукового пізнання. Поняття про метод та методологію наукового дослідження; типологія методів наукового дослідження. Логіка процесу наукового дослідження (наукові факти; поняття наукової проблеми, її постановка та формулювання; зміст наукової ідеї, концепції та гіпотези; сутність теорії). Зміст рівнів наукового дослідження; методи збирання емпіричної інформації (спостереження, експеримент, порівняння та вимірювання). Методи теоретичного узагальнення емпіричної інформації (загальнологічні методи; теоретичні методи; історичний та логічний методи).

VII. Соціальна філософія

Поняття суспільства: основні передумови його виникнення; проблема співвідношення матеріального та духовного начал у суспільстві. Суспільна проблематика в історії філософії (поява суспільної проблематики в античності, її посилення за часів Відродження та Просвітництва; суспільно-політичні погляди Гоббса, Руссо та ін.; суспільні ідеї Гегеля, Конта, ін.). Формаційна концепція К. Маркса. Цивілізаційні концепції А. Тойнбі та О. Шпенглера. Сучасні соціально-політичні концепції. Соціальна структура суспільства: соціальні групи та соціально-етнічні спільноти людей; соціальна рівність і нерівність. Політична система суспільства: сутність, структура, функції та їх аналіз. Духовне життя суспільства. Суспільна свідомість: структура, рівні і форми. Соціальні функції форм суспільної свідомості: мораль, релігія, політика, право, мистецтво, наука, філософія та ін. Відносна самостійність суспільної свідомості. Суспільний прогрес та його критерії.

VIII. Проблема людини у філософії

Проблема людини в історії філософії. Формування антропологічної проблематики в античності. Специфічний погляд на людину в епоху середньовіччя. Посилення інтересу до людини за часів Відродження. Особливості розуміння людини у Новий час. Філософське тлумачення буття людини у європейському ірраціоналізмі, екзистенціалізмі та у філософії марксизму. Філософська антропологія XX століття. Ідеї структурної антропології. Розуміння людини у постструктуралізмі та постмодерні. Проблема походження людини. Теорія антропосоціогенезу; питання про співвідношення біологічного та соціального в людині. Людина, індивід, індивідуальність, особистість; проблема соціалізації. Сенс людського буття, проблема свободи і самотності. Свобода та відповідальність як атрибутивні характеристики людини. Сенс життя як інтегральна характеристика

людського буття. Екзистенційний підхід до проблеми сенсу і сутності буття людини в умовах науково-технічного удосконалення умов існування.

Плани семінарських занять

Семінар 1.

Тема 1. Філософія: предмет, специфіка, функції

1. Поняття філософії, її предмет; проблема основного питання філософії.
2. Структура і функції філософії.
3. Світогляд і філософія; основні типи світогляду.
4. Місце та роль філософії у суспільстві.

Література

- Антология мировой философии: в 4-х т. – М., 1969. – Т. 1.
- Бердяев Н.А. Философия свободного духа. – М., 1994. – С. 230-232, 238.
- Библер В.С. Что есть философия? // Вопросы философии. – 1995. – № 1.
- Вольф Р.П. О философии. – М., 1996. – С. 47-48.
- Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. – М., 1974. – Т. 1.
- Делёз Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? – СПб., 1998.
- Зотов А.Ф. Существует ли мировая философия? // Вопросы философии. – 1997. – № 4.
- Кант И. Трактаты и письма. – М., 1980. – С. 322-333.
- Лосев А.Ф. Мифология. Философия. Культура. – М., 1991.
- Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. – М., 1990.
- Мир философии. Книга для чтения: В 2 ч. – М., 1991.
- Мотрошилова Н. Рождение и развитие философских идей. – М., 1991.
- Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? – М., 1991. – С. 51-191.
- Платон. Соч.: в 4х т. – М., 1994. – С. 625-627.
- Развитие научных и гуманистических оснований философии итоги и перспективы // Вопросы философии. – 1992. – № 89.
- Рассел Б. История западной философии. – М., 1999.
- Рорти Р. Философия и будущее // Вопросы философии. – 1994. – № 6.
- Современный философский словарь. – М., 1998.
- Сухина В.Ф., Кислюк К.В. Практикум по философии. – Х., 2001. – С. 3-20.
- Таранов П. Философия сорока пяти поколений. – М., 1998.
- Философия и мировоззрение. – М., 1990.
- Философия и демократия в мире. Симпозиум ЮНЕСКО // Вопросы философии. – 1995. – № 8.
- Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
- Хайдеггер М. Что такое философия? // Вопросы философии. – 1993. – № 8.
- Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец немецкой классической философии // Маркс. К., Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т. 21. – Гл. 2.

Семінар 2.

Тема 2. Проблема походження філософії. Давня філософія, середньовічна філософія та філософія часу Відродження.

1. Генеза філософії (проблема походження; соціокультурні передумови виникнення; основні етапи розвитку).
2. Давньогрецька досократівська філософія. Атомізм.
3. Філософія класичної Греції (софісти, Сократ, Платон, Аристотель).
4. Філософія епохи еллінізму (кінізм, епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм). Неоплатонізм.
5. Особливості християнської філософії. Апологетика й патристика.
6. Схоластика. Розум та віра у середньовіччі.
7. Основні філософські ідеї епохи Відродження.

Література

- Античные философы. Свидетельства, фрагменты, тексты. – К., 1995.
- Асмус В.Ф. Античная философия. – М., 1982.
- Вернан М.П. Происхождение древнегреческой мысли. – М., 1988.
- Волчек Е.З. Философия: Учеб. пособие с хрестоматийными извлечениями. – Минск, 2003.
- Гуревич А.Я. Средневековый мир. – М., 1990.
- Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. – М., 1979.
- Жильсон Э. Готическая архитектура и схоластика//Богословие в культуре Средневековья. – К., 1992. – С. 49-78.
- Жильсон Э. Философия в средние века. – М., 2004.
- Ксенофонт. Воспоминания о Сократе. – М., 1993.
- Лосев А.Ф. Диалектика мифа//Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991. – С. 21-186.
- Лосев А.Ф. История античной философии. – М., 1989.
- Лосев А.Ф. История античной философии в конспективном изложении. – М., 1969.
- Льюис Дж.Г. Античная философия: от Фалеса до Сократа. – Мн., 1997.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: в 4-х т. – СПб., 2001. – Т. 1-2.
- Римские стоики: Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий. – М., 1995.
- Смирнов Г., Гилье Н. История философии: Учеб. пособие. – М., 2000.
- Современный философский словарь. – М., 1998.
- Соколов В.В. Средневековая философия. – М., 1979.
- Спиркин А.Г. Философия: Учеб. – 2-е изд. – М., 2004.
- Сухина В.Ф., Кислюк К.В. Практикум по философии. – Х., 2001. – С. 21-40, 244-260.
- Татаркевич В. Історія філософії. – Львів, 1999. – Т. 1: Антична і середньовічна філософія.
- Трубникова Н.Н. Этическая мысль Востока и Запада в современных компаративистских исследованиях// Вопросы философии. – 2003. – № 3. – С. 62-73.
- Фрагменты ранних греческих философов. – М., 1989.

– Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.

Семінар 3.

Тема 2. Філософія Нового часу. Німецька класична філософія.

1. Наукова революція XVII-XVIII ст. Ф. Бекон та еволюція емпіризму (Т. Гоббс, Д. Локк, Дж. Берклі, Д. Юм).
2. Р. Декарт та розвиток раціоналізму (Б. Спіноза, Г. Лейбниц).
3. Філософія епохи Просвітництва (Ш.-Л. Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо). Ідеї французького матеріалізму (Д. Дидро, П. Гольбах, К. Гельвецій, Ж. Ламетрі).
4. Загальна характеристика німецької класичної філософії. Філософія І. Канта, його агностицизм.
5. Філософські ідеї Фіхте та Шеллінга.
6. Філософія Г.В.Ф. Гегеля, його діалектика.
7. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха, особливості його філософії.

Література

- Антология мировой философии: В 4-х т. – М., 1970. – Т. 2; М., 1971. – Т. 3.
- Асмус В.Ф. Иммануил Кант. – М., 1973.
- Быховский Б. Людвиг Фейербах. – М., 1967.
- Гайденко П.П. Философия Фихте и современность. – М., 1979.
- Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. – М., 1981.
- Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. – М., 1986.
- Кузнецов В.М., Мейзерский Б.В., Грязнов А.А. Западноевропейская философия XVIII века. – М., 1986.
- Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия второй половины XVIII – начала XIX века. – М., 1989.
- Кузнецов В.Н. Французский материализм XVIII века. – М., 1991.
- Лазарев В.В. Философия раннего и позднего Шеллинга. – М., 1990.
- Маркс К. Тезисы о Фейербахе//Маркс К., Энгельс Ф. Соч.: Изд. 2. – Т. 3.
- Момджян Х.Н. Французское просвещение XVIII века. – М., 1983.
- Нарский И.С. Западноевропейская философия XVIII века. – М., 1974.
- Нарский И.С. Кант. – М., 1976.
- Овсянников М.Ф. Гегель. – М., 1971.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: В 4-х т. – М., 1997-2001. – Т. 1-2, 3, 4
- Скирбекк Г., Гилье Н. История философии: Учебное пособие. – М., 2000.
- Соколов В.В. Европейская философия XV-XVIII веков. – М., 1984.
- Сухина В.Ф., Кислюк К.В. Практикум по философии. – Х., 2001. – С.
- Фишер К. История новой философии: Введение в историю новой философии. Фрэнсис Бэкон Веруламский. – М., 2003.
- Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии // Маркс К., Энгельс Ф. Соч.: Изд. 2. – Т. 21.

Семінар 4.

Тема 2. Некласична філософія ХІХ-ХХ століть.

Заняття 1.

1. Раціоналізм та ірраціоналізм у європейській філософії. Ірраціоналізм А. Шопенгауера. С. К'єркегор й початок екзистенціалізму.
2. Філософія марксизму та її еволюція.
3. Основні ідеї філософії Ф. Ніцше, її значення.
4. Основні ідеї позитивізму. Емпіріокритицизм Е. Маха та Р. Авенаріуса.
5. Фрейдизм та філософія неофрейдизму. Філософія франкфуртської школи.

Література

- Делёз Ж. Ніцше. – СПб., 1997.
- История современной зарубежной философии: компаративистский подход. – СПб., 1997.
- Кьеркегор С. Страх и трепет. – М., 1993.
- Ленин В.И. Материализм и эмпириокритицизм // Ленин В.И. Полн. собр. соч. – Т. 18.
- Ницше Ф. Антихрист. Проклятие христианству // Ницше Ф. Соч.: В 2-х т. – М., 1996. – Т. 2. – С. 631-692.
- Ницше Ф. По ту сторону добра и зла//Ницше Ф. Соч.: В 2-х т. – М., 1996. – Т. 2. – С. 238-406.
- Ницше Ф. Рождение трагедии, или эллинизм и пессимизм // Ницше Ф. Соч.: В 2-х т. – М., 1996. – Т. 1. – С. 47-157.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: В 4-х т. – М., 1997. – Т. 4.
- Рокмор Т. Об открытии Маркса после марксизма // Вопросы философии. – 2000. – № 4. – С. 28-36.
- Сарта Ж.-П. Марксизм и экзистенциализм // Сартр Ж.-П. Тошнота. – М., 1994. – С. 433-458.
- Скирбекк Г., Гилье Н. История философии: Учебное пособие. – М., 2000.
- Сухина В.Ф., Кислюк К.В. Практикум по философии. – Х., 2001. – С. 179-201.
- Фрейд З. Будущее одной иллюзии//Сумерки богов. – М., 1989. – С.94-142.
- Фрейд З. Введение в психоанализ. Лекции. – М., 1989.
- Фромм Э. Иметь или быть. – М., 1986.
- Фромм Э. Некрофилы и Гитлер // Вопросы философии. – 1990. – № 9.
- Фромм Э. Психоанализ и религия//Сумерки богов. – М., 1989. – С. 143-221.
- Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность. – М., 1992.
- Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – М., 1974. – Т. 20.
- Энгельс Ф. Анти-Дюринг // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – М., 1974. – Т. 20.
- Юнг К.Г. Воспоминания, сновидения, размышления. – М., Львов, 1998.

Семінар 5.

Тема 2. Некласична філософія ХХ-ХХІ століть.

Заняття 2.

1. Феноменологія Е. Гусерля. Філософська антропологія (М. Шелер, А. Гелен, ін.).
2. Екзистенціалізм (М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, ін.). філософська герменевтика.
3. Неопозитивізм (Л. Вітгенштейн та «Венський гурток») та постпозитивізм (К. Поппер, Т. Кун, И. Лакатос, П. Фейєрабенд). Прагматизм.
4. Релігійна філософія ХХ століття (неотомізм, неопротестантизм, тейярдизм). Персоналізм (Э. Мунье, ін.).
5. Структуралізм (К. Леві-Строс, М. Фуко, Ж. Лакан, ін.) та постструктуралізм (Р. Барт, Ж. Дельоз, Ф. Гваттари, Ж. Деррида, ін.). Постмодерн у сучасній культурі та філософії.

Література

- Автономова Н.С. Кант и Лакан: идея символизма//Философия языка: в границах и вне границ. – Х., 1999. – Т. 3-4. – С. 98-118.
- Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. – М., 1989.
- Бодрийар Ж. Забыть Фуко. – СПб., 2000.
- Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. – М., 1958.
- Гадамер Х.-Г. Истина и метод. – М., 1988.
- Гелен А. О систематике антропологии// Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 152-201.
- Делёз Ж. Логика смысла//Делёз Ж. Логика смысла. Фуко М. Theatrum philosophicum. – М., Екатеринбург, 1998. – С. 11-326.
- Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия. – М., СПб., 1998.
- Ильин И.П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм. – М., 1996.
- История современной зарубежной философии: компаративистский подход. – СПб., 1997.
- Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде//Сумерки богов. – М., 1989. – С. 222-318.
- Кузнецов В.Г. Герменевтика и гуманитарное знание. – М., 1991.
- Кун Т. Структура научных революций. – М., 1977.
- Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. – М., СПб., 1998.
- Маритен Ж. Философ в мире. – М., 1994.
- Маркузе Г. Одномерный человек. – М., 1994.
- Марсель Г. К трагической мудрости и за ее пределы// Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 404-419.
- Мунье Э. Что такое персонализм. – М., 1994.
- Ортега-и-Гассет Х. Тема нашего времени//Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия. – М., 1991. – С. 3-50.
- Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия//Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия. – М., 1991. – С. 51-191.
- Плеснер Х. Ступени органического и человек//Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 96-151.
- Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., 1993.

- Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм// Сумерки богів. – М., 1989. – С. 319-344.
- Сухина В.Ф., Кислюк К.В. Практикум по філософії. – Х., 2001. – С. 202-224.
- Реале Дж., Антисери Д. Західна філософія від історії до наших днів: В 4-х т. – М., 1997. – Т. 4.
- Тейяр де Шарден. Феномен людини. – М., 1989.
- Флікшберг Б. Хайбермас і Фуко: мислителі для громадянського суспільства//Вопросы філософії. – 2002. – № 2. – С. 137-157.
- Фуко М. Воля до істини: по ту сторону знання, влади і сексуальності. – М., 1996.
- Хайбермас Ю. Демократія, розум, моральність. – М., 1992.
- Хайбермас Ю. Моральне свідомість і комунікативна діяльність. – СПб., 2000.
- Хайдеггер М. Час картини світу//Хайдеггер М. Час і буття. – М., 1993. – С. 41-62.
- Хайдеггер М. Європейський нігілізм// Проблема людини в західній філософії. – М., 1988. – С. 261-313.
- Хайдеггер М. Письмо про гуманізм//Хайдеггер М. Час і буття. – М., 1993. – С. 192-220.
- Хайдеггер М. Превення метафізики//Хайдеггер М. Час і буття. – М., 1993. – С. 177-192.
- Шелер М. Положення людини в Космосі// Проблема людини в західній філософії. – М., 1988. – С. 31-95.
- Ясперс К. Значення і призначення історії. – М., 1991.

Семінар 6.

Тема 2. Українська філософська думка.

1. Філософська думка періоду Київської Русі («Повість временних літ», Іларіон, Климент Смолятич, Кирило Туровський, ін.). Основні філософські ідеї (людина, суспільство, моральність, патріотизм, тощо).
2. Філософська думка українського Відродження XV-XVII століть (гуманізм – Д. Дрогобич, П. Русин, Острозька академія, І. Вишневський, Г. Смотрицький, православні братства, К. Транквіліон, ін.).
3. Філософія Просвітництва. Києво-Могилянська академія (її загальнослов'янський характер, самостійність філософії, гносеологія, вчення про людину):
 - а) філософські погляди Ф. Прокоповича (світобудова, людина);
 - б) філософія Г. Сковороди (філософія серця, вчення про дві природи та три світи, вчення про людину).
4. Українська філософська думка XIX-XX століть:
 - а) університетська філософська думка (Й. Шад, Кирило-Мефодіївське товариство, І. Франко, М. Драгоманов, філософія мови О. Потебні);
 - б) філософські ідеї початку XX століття (В. Зеньковський, Л. Шестов, В. Вернадський);
 - в) українські «шестидесятники» (П.В. Копнін, В.И. Шинкарук, ін.) та філософська думка 70-90х років XX ст.;
 - г) філософська думка української діаспори (політичний напрям Д. Донцова, академічний напрям Д. Чижевського, український персоналізм Л. Кульчицького).

Література

- Вернадский В.И. Размышления натуралиста. – М., 1977.
- Горский В. История украинской философии: курс лекций. – К., 1996.
- Донцов Д. Націоналізм. – Лондон, 1986.
- Історія філософії на Україні: У 3-х т. – К., 1987-1988.
- Історія філософії України. – К., 1994.
- Копнин П.Д. Гносеологические и логические основы науки. – М. 1974.
- Литвинов В.Д. Ідеї реального просвітництва у філософській думці України. – К., 1984.
- Нитик В.М. Феофан Прокопович. – К., 1997.
- Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософська думка в іменах. – К., 1997.
- Розвиток філософської думки в Україні. – К., 1994.
- Сковорода Г.С. Повне зібрання творів: У 2-х т. – К., 1973.
- Франко І. Зібрання творів: У 50-ти т. – К., 1985. – Т. 45.
- Чижевський Д. Нариси історії філософії на Україні. – К., 1991.
- Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії. – К., 1993.
- Шинкарук В.І. Філософія незалежності і незалежна філософія // Віче. – 1992. – № 6.
- Юркевич П.Д. Философские произведения. – К., 1990.

Семінари 7-8.

Тема 3. Філософські проблеми буття, матерії та свідомості.

1. Онтологія. Основні категорії онтології.
2. Онтологічний монізм та плюралізм.
3. Становлення філософської категорії «матерія». Сучасна наука про матерію.
4. Реляційний та субстанційний підходи до розуміння простору та часу. Простір та час як поняття філософії та фізики.
5. Світоглядне значення теорії відносності Ейнштейна.
6. Світоглядне значення сучасних наукових концепцій космології, астрофізики про Всесвіт (Хоккінг, Грін, Дойч, Каку, Гус, Лінде та ін).
7. Складність проблема розуміння свідомості в історії філософської думки. Матеріалісти та ідеалісти про свідомість.
8. Проблема свідомості в історії філософії та сучасній науці.
9. Структура свідомості. Свідоме та безсвідоме.

Література

- Абасов А.Н. Пространство и время, пространственно-временная организация// Вопросы философии. – 1985. – № 11.
- Баженов Л.В., Кремянский В.И., Степанов Н.И. Эволюция материи и ее структурные уровни// Вопросы философии. – 1981. – № 2.
- Бутрын С. Идея спонтанного возникновения материи из «ничего» в космологии XX века// Вопросы философии. – 1986. – № 4.
- Волчек Е.З. Философия: Учебное пособие с хрестоматийными извлечениями. – Минск: «Интерпрессервис», 2003.

- Доброхотов А.Л. Категория бытия в классической и западноевропейской философии. – М., 1986.
- Каган М.С. Время как философская проблема// Вопросы философии. – 1983. – № 10.
- Кучевский В.В. Анализ категории «материя». – М., 1983.
- Мир философии. Книга для чтения: В 2 ч. – М., 1991. – ч. 1, разд. 2, § 1.
- О множественности форм пространства и времени// Философская и социологическая мысль. – 1990. – № 4.
- Разумный В.П. Драматизм бытия: истоки бесперспективности. – М., 1991.
- Петров Ю.А., Французов Н.Л. Категория материи (логико-методологические и научно-прикладные проблемы// Философские науки. – 1988. – № 7.
- Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. – М., 1986.
- Пространство, время, движение. – М., 1981. – Ч. 1, разд. 2. – С. 265-283.
- Современная западная философия. Словарь. – М., 1991.
- Спиркин А.Г. Философия: Учебник – 2-е изд. – М.: Гардарики, 2004.
- Станис Л.Я. Движение, пространство, время и теория относительности. – М., 1991.
- Философия: Учебник / Под ред. Кохановского В.П. – Ростов н/Д: «Феникс», 2000.
- Васильев В.В. Мозг и сознание: выходы из лабиринта// Вопросы философии. – 2006. – № 1. – С. 67-80.
- Введение в философию. Учебник для вузов: В 2 ч. – М., 1989. – ч. 2., гл. XI, §4 – С. 304-307, 307-309.
- Виднеев Н.В. О взаимоотношении материи и сознания// Философские науки. – 1984. – № 4.
- Гегель Г.-В.-Ф. Энциклопедия философских наук. – М., 1997. – Т. 3. Философия духа. – С. 85, 87, 125, 214, 294.
- Гилберт Райх. Понятие сознания. – М., 2000.
- Демин М.В. Анализ структуры сознания. – М., 1980.
- Дельгадо Х. Мозг и сознание. – М., 1991.
- Дубровский Д.И. Проблема идеального. – М., 1983.
- Ильенков Э.В. Проблема идеального // Вопросы философии. – 1979. – № 6, 7.
- Кравченко И.И. Политика и сознание // Вопросы философии. – 2006. – № 11. – С. 14-27.
- Кочергин А.Н. Моделирование мышления. – М., 1989.
- Клике Ф. Пробуждающееся мышление. У истоков человеческого интеллекта. – М., 1983.
- Леонтьев А.Н. Человек. Деятельность. Сознание. – М., 1986.
- Лобковиц Н. От субстанции к рефлексии// Вопросы философии. – 1995. – № 1.
- Мамардашвили М.К. Сознание как философская проблема// Вопросы философии. – 1990. – № 10.
- Мильдон В.И. История и утопия как типы сознания// Вопросы философии. – 2006. – № 1. – С. 15-25.
- Мир философии. Книга для чтения: В 2 ч. – М., 1991. – ч. 1. – С. 465-474.
- Проблема сознания в современной западной философии. – М., 1989.

- Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. – М., 1967.
- Спиркин А.Г. Сознание и самосознание. – М., 1972.
- Спиркин А.Г. Философия: Учебник – 2-е изд. – М.: Гардарики, 2004.
- Тайны сознания и бессознательного. – Минск, 1998.
- Тейяр де Шарден. Феномен человека. – М., 1985.
- Фрейд З. Психология бессознательного. – М., 1989.
- Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. – СПб., 2000.
- Хант Г.Т. О природе сознания: с когнитивной, феноменологической и трансперсональной точек зрения. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2004.
- Энгельс Ф. Анти-Дюринг// Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2 изд. – т. 20.
- Энгельс Ф. Диалектика природы// Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2 изд. – т. 20.

Семінар 9.

Тема 4. Філософія розвитку

1. Розвиток як філософська проблема, її формування. Основні філософські концепції розвитку.
2. Діалектика, її особливості та історичні форми.
3. Структура діалектики: принципи, категорії та закони.
4. Функції діалектики.
5. Сінергетична парадигма розвитку. Основні поняття та принципи (принцип складності (системності), принцип еволюції (розвитку), принцип самоорганізації).
6. Теоретичні та експериментальні основи сінергетики (процеси самоорганізації в природознавстві, кібернетика про самоорганізацію, ідеї І.Пригожина, Г. Хакена, Р. Тома та ін.).
7. Глобальний еволюціонізм. Еволюція та розвиток.
8. Загальні світоглядні основи теоретичного опису мікро-, макро- та мегасвітів в глобальному еволюціонізмі.
9. Картина світу в глобальному еволюціонізмі. Антропний принцип.

Література

- Гегель Г.-В.-Ф. Наука логики // Гегель Г.В.Ф. Соч.: в 3-х т. – М., 1970. – Т. 1. – С. 137-168, 237-247; Т. 2 – С. 21-66, 121-138; Т. 3. – С. 30-36.
- Ильенков Э.В. Диалектическая логика: Очерки истории и теории. – М., 1984.
- Кант И. Критика чистого разума // Кант И. Соч.: В 6-ти т. – М., 1964. – Т. 3. – С. 11-19, 31-68.
- Костюк В.Н. Количественно-качественные изменения// Философские науки. – 1985. – № 6.
- О становлении новой формы диалектики // Философские науки. – 1990. – № 2.
- Вернадский В.И. Живое вещество и биосфера. – М., 1994.
- Данильян О.Г., Тараненко В.М. Философия: Учеб. – Х., 2005.
- Ермакова Е.Е. Философия: Учеб. для техн. вузов. – М., 2004. – С. 364-383.
- Кохановский В.П. Философия и методология науки: Учеб. для высш. учебн. завед. – Ростов-на-Дону, 1999.

- Кохановский В.П., Золотухина Е.П., Лешкевич Т.Г. Философия для аспирантов: Учеб. пособие. – Ростов-на-Дону, 2003.
- Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия второй половины XVIII – начала XIX века. – М., 1989.
- Ленин В.И. Карл Маркс. – Диалектика // Ленин В.И. Полн. собр. соч. – Т. 26. – С. 53-55.
- Ленин В.И. К вопросу о диалектике // Ленин В.И. Полн. собр. соч. – Т. 29. – С. 316.
- Льюис Дж.Г. Античная философия: от Фалеса до Сократа. – Минск, 1997.
- Панарин В.И. Ритмы общественного развития и переход к постмодерну // Вопросы философии. – 1998. – № 7.
- О становлении новой формы диалектики // Философские науки. – 1990. – № 2.
- Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: Навч. посібник. – К., 2006.
- Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. – М., 1986.
- Сухина В.Ф., Кислюк К.В. Практикум по философии. – Х., 2001. – С. 306-325.
- Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1985.
- Философия: Учеб. пособие для высших учеб. заведений / под ред. В.П. Кохановского. – Ростов-на-Дону, 2006.
- Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. – М., 1996.
- Фуко М. Слова и вещи. – М., 1977.
- Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.
- Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – Т. 20.
- Энгельс Ф. Анти-Дюринг // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – Т. 21.
- Швырев В.С. Как нам относиться к диалектике? // Вопросы философии. – 1995. – № 1.

Семінар 10.

Тема 5. Діалектика та теорія процесу пізнання

1. Філософсько-гносеологічне відношення до світу та його специфіка.
2. Фундаментальні проблеми та основні категорії теорії пізнання (парний характер категорій, системна рефлексивність категоріальних гносеологічних пар).
3. Основні теоретико-пізнавальні стратегії.
4. Сучасна гносеологічна ситуація. Класична і некласична епістемологія.
5. Суб'єкт та Об'єкт пізнання. Критика Суб'єктно-Об'єктної дихотомії та її обмеженість.
6. Чуттєве та раціональне в пізнання. Ступені пізнання.
7. Раціональність та її аспекти (методологічний, соціальний, гносеологічний).
8. Істина в теорії пізнання Її аспекти (онтологічний, логіко-семантичний, ціннісно-емоційний).
9. Гносеологічне розуміння істини та її концепції в історії філософії (класична, апріористська, когерентна, прагматична, конвенціональна). Екзистенційна концепція істини.
10. Критерії істини.

Література

- Алексеев В.П., Панин А.В. Теория познания и диалектика. – М., 1991. – С. 5-99, 132-208.
- Будко В.В. Философия науки: Уч. пособие. – Х.: Консум, 2005.
- Кочергин А.Н. Методы и формы научного познания. – М., 1990.
- Кочергин А.Н. Научное познание: формы, методы, подходы. – М., 1991.
- Курочкина М.Сю., Гриценко В.П., Булавина В.В. Научное познание: основные проблемы методологии современной науки. Уч. пособие для аспирантов. – Х.: НТУ «ХПИ»,
- Курочкина М.С., Коваленко Е.М. Методы и формы научного познания. Конспект лекций... – Харьков, 1993-1998. – Часть 1, 2, 3.
- Ленин В.И. Материализм и эмпириокритицизм // Ленин В.И. Полн. собр. соч. – Т. 18 – гл. 1-4 (Из гл. 4 § 1,6)
- Лешкевич Т.Г. Философия науки. Учеб. пособие для аспирантов. – М.: ИНФРА, 2008.
- Практика и познание. – М., 1973.
- Асмус В.Ф. Иммануил Кант. – М., 1973.
- Античные философы. Свидетельства, фрагменты, тексты. – К., 1995.
- Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. – М., 1958.
- Данильян О.Г., Тараненко В.М. Философия: Учебник. – Х., 2005.
- Ермакова Е.Е. Философия: Учеб. для техн. вузов. – М., 2004. – С. 364-383.
- Кохановский В.П. Философия и методология науки: Учеб. для высш. учебн. завед. – Ростов-на-Дону, 1999.
- Кохановский В.П., Золотухина Е.П., Лешкевич Т.Г. Философия для аспирантов: Учеб. пособие. – Ростов-на-Дону, 2003.
- Кохановский В.П., Лешкевич Т.Г., Матяш Т.П., Фатхи Т.Б. Философия науки в вопросах и ответах: Учеб. пособие для аспирантов. – Ростов-на-Дону, 2007.
- Кун Т. Структура научных революций. – М., 1977.
- Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. – М., 1995.
- Никифоров А.Л. Философия науки: История и теория: Учеб. пособие. – М., 2006.
- Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: Навч. посібник. – К., 2006.
- Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., 1993.
- Порус Б.Н. Эпистемология: некоторые тенденции // Вопросы философии.– 1997. – № 5.
- Рассел Б. Человеческое познание. – К., 1987.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: в 4-х т. – СПб., 1996, 1997, 2001. – Т. 1-2, 3, 4.
- Рузавин Г.И. Философия науки: Учеб. пособие. – М., 2005.
- Скирбекк Г., Гилье Н. История философии: Учеб. пособие. – М., 2000.
- Современные теории познания. – М., 1992.
- Степин В.С., Горохов Г.В., Розов М.Я. Философия науки и техники. – М., 1995.
- Сухина В.Ф., Кислюк К.В. Практикум по философии. – Х., 2001. – С. 112-119, 131-158, 209-219, 288-305.

- Федосеев П.Н. Философия и научное познание. – М.: Наука, 1983.
- Фейерабенд Л. Избранные труды по методологии науки. – М., 1986
- Хабермас Ю. Познание и интерес // Философские науки. – 1989. – № 4.
- Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.
- Чудинов Э.М. Природа научной истины. – М., 1977.
- Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – М., 1974. – Т. 20.
- Энгельс Ф. Л. Фейербах и конец классической немецкой философии // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – Т. 21. – гл. 2.

Семінар 11.

Тема 6. Особливості наукового пізнання

1. Поняття науки. Особливості системи норм та цінностей та взаємозв'язку між науковими організаціями, науковим співтовариством.
2. Моделі розвитку наукового знання (еволюційно-революційна (Лакатос, Кун), дискретна (Лаудан). Екстернальні та інтернальні фактори у науковому пошуку.
3. Проблема демаркації як проблема проведення розмежувальної лінії між наукою та іншими сферами духовної діяльності людей. Критерії науковості (емпірична перевірка, підтверджуваність, наявність парадигми, спеціалізованої мови та ін.).
4. Проблема істини та наукова дискусія. Взаємозв'язок аксіологічної, нормативної та алетичної (греч. "алетейя" – істина) модальностей.
5. Особливості сучасного етапу розвитку науки (сучасні процеси диференціації та інтеграції наук; нові стратегії наукового пошуку; розвиток високих технологій, особливості техніко-інженерної раціональності).

Література

- Бардин А.Н., Владленова И.В. Философские основания науки. Будущее науки. - Х, 2011.
- Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования. – К., 2004.
- Батищев Г.С. Введение в философию творчества. – СПб., 1997.
- Будущее фундаментальной науки: концептуальные, философские и социальные аспекты проблемы. Хорган Дж. и его пророчества «конца науки в XXI веке: колл. монография. – М., 2011.
- Владленова И.В. Формирование NBIC– конвергентной парадигмы в современной науке // Практична філософія. – № 4 (38), 2010 – С. 20-26.
- Владленова И.В. Філософські проблеми фізики у світлі розвитку нанотехнологій.– Х., 2010.
- Гайденко П. П. История греческой философии в её связи с наукой. – М: Per Se - СПб.: Университетская книга, 2000 (*Humanitas*).
- Гайденко П. П. История новоевропейской философии в её связи с наукой. – М: Per Se - СПб.: Университетская книга, 2000 (*Humanitas*).
- Лешкевич Т. Г. Философия науки: Традиции и новации. Учебное пособие для вузов. – М.: ПРИОР, 2001.
- Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., 1983.
- Степин В.С., Горохов Г.В., Розов М.Я. Философия науки и техники. – М., 1995.
- Томпсон М. Философия науки. - М., 2003.

- Фейерабенд Л. Избранные труды по методологии науки. – М., 1986, разд. 2,4.
- Микешина А.А. Философия науки: Учебное пособие. – М., 2005.
- Никифоров А.Л. Философия науки: История и теория: Учеб. пособие. – М., 2006.
- Рузавин Г.И. Философия науки: Учеб. пособие. – М., 2005.
- Современная философия науки: хрестоматия. – М., 1994.
- Современная философия: словарь и хрестоматия. – Ростов-на-Дону, 1995.
- Ушаков Е.В. Введение в философию и методологию науки: Учеб. – М., 2005.

Семінар 12.

Тема 6. Методологія наукового дослідження

1. Проблема метода та методології пізнавальної діяльності. Форми рефлексивного осмислення наукового пізнання: філософія науки, логіка науки. Інтенсифікація наукових досліджень, прискорення темпів наукового прогресу та підвищення ролі методології науки.
2. Типологія методів наукового дослідження. Загальнонаукові та спеціальні методи. Логіка процесу наукового дослідження (наукові факти; поняття наукової проблеми, її постановка та формулювання; зміст наукової ідеї, концепції та гіпотези; сутність теорії).
3. Специфіка методології гуманітарного та природничого знання. Перспектива міждисциплінарної методології.
4. Методологічні основи наукового дослідження. Особливості написання дисертаційного дослідження. Механізми обґрунтування і критерії наукового метода. Науковий стиль. Проблема пошуку та обробки інформації.

Література

- Баженов Л.В. Структура и функции естественнонаучной теории. – М., 1978.
- Барсаков А.Г. Научный метод познания: возможности и иллюзии. – М., 1994.
- Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования. – К., 2004.
- Гадамер Х.-Г. Истина и метод. – М., 1988.
- Копнин П.В. Гносеологические и логические основы науки. – М., 1974.
- Кочергин А.Н. Методы и формы научного познания. – М., 1990.
- Кочергин А.Н. Научное познание: формы, методы, подходы. – М., 1991.
- Кун Т. Структура научных революций. – М., 1977.
- Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. – М., 1995.
- Методология науки и антропология [Текст] / Рос. акад. наук, Ин-т философии ; Отв. ред.: О.И. Генисаретский, А.П. Огурцов. – М. : ИФРАН, 2012. – 287 с.
- Поппер К. Логика социальных наук // Вопросы философии. – 1982. – № 10. – С. 65-75.
- Порус В.Л. Системний зміст поняття «наукова раціональність» // Наукова і соціальна думка. – 1992. – №1. – С. 58-72; № 2. – С. 41-53.
- Рузавин Г.И. Научная теория. Логико-методологический анализ. – М., 1978.
- Рижко В.А. Концепція як форма наукового знання. – К., 1995.
- Степин В.С. Динамика научного знания как процесс самоорганизации. – М., 1994.
- Философия и методология науки. – М., 1994, ч. 1,2.

- Философия науки. – Вып. 16. Философия науки и техники [Текст] / Рос. акад. наук, Ин-т философии; Отв. ред.: В.И.Аршинов, В.Г.Горохов. – М.: ИФ РАН, 2011. – 289 с.
- Ценностные предпосылки в структуре научного познания. – М., 1990.
- Швырев В.С. Анализ научного познания: основные направления, формы, проблемы. – М., 1988.
- Микешина А.А. Философия науки: Учебное пособие. – М., 2005.
- Никифоров А.Л. Философия науки: История и теория: Учеб. пособие. – М., 2006.
- Рузавин Г.И. Философия науки: Учеб. пособие. – М., 2005.
- Ушаков Е.В. Введение в философию и методологию науки: Учеб. – М., 2005.
- Worrall, J., 2009, 'Miracles, Pessimism, and Scientific Realism', PhilPapers, <http://philpapers.org/rec/WORMPA>.
- Lyons, T. D. 2006, 'Scientific Realism and the Stratagema de Divide et Impera', – British Journal for the Philosophy of Science, 57: 537–560.
- Humphreys, P., 2004, Extending Ourselves: Computational Science, Empiricism, and Scientific Method, Oxford: Oxford University Press.

Семінари 13-14.

Тема 7. Соціальна філософія

1. Поняття суспільства: основні передумови його виникнення; проблема співвідношення матеріального та духовного начал у суспільстві.
2. Суспільна проблематика в історії філософії.
3. Основні соціально-філософські концепції (формаційна концепція К. Маркса, цивілізаційні концепції А. Тойнбі та О. Шпенглера).
4. Сучасні соціально-політичні концепції.
5. Соціальна структура суспільства: соціальні групи та соціально-етнічні спільноти людей; соціальна рівність і нерівність.
6. Політична система суспільства: сутність, структура, функції та їх аналіз.
7. Духовне життя суспільства.
8. Суспільний прогрес та його критерії.

Література

- Абдеев Р.Ф. Философия и информационное общество. – М., 1994.
- Андреев С.С. Политические системы и политическая организация общества // Социально-политические науки. – 1992. – № 1.
- Андрущенко В., Губернський Л., Зуєв В. Проблема гуманізму в сучасній філософії. – К., 1994. – С. 63.
- Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія. – К., 1996. – Т. 2. – С. 256-308.
- Аристотель. Политика // Аристотель. Соч.: в 4-х т. – М., 1983. – Т. 4. – Кн., 4-6.
- Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / У. Бек. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.

- Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М. : Academia, 1999. — 786 с
- Бехманн Г. Современное общество как общество риска / Г. Бехманн. // Вопросы философии. – 2007. – № 1. – С. 26 – 47.
- Вебер В. Политика как призвание и профессия. Избр. произв. – М., 1990. – С. 644-707.
- Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / Макс Вебер // Вебер М. Избранные произведения. – М. : Прогресс, 1990. – 423 с.
- Воронин А.А. Периодизация истории и проблема определения техники / А.А. Воронин // Вопросы философии. – 2001. – № 8. – С. 17 – 29.
- Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. – М. : Эдиториал УРСС, 1999. — 703 с.
- Гидденс Э. Устроение общества: Очерк теории структуризации / Э. Гидденс. – 2-е изд. – М. : Академический проект, 2005. – 528 с.
- Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990. – Ч. 1. – С. 31-74.
- Горак Г.І., Яшук Т.І. Проблема спрямованості людської історії // Філософія. Курс лекцій. – К., 1993. – С. 543-558.
- Гошовський М.М., Кучерявий І.Т. Ідея прогресу в соціальній філософії. – К., 1993. – С. 158.
- Ионин Л.Г. Масса и власть сегодня (актуальность Э. Канетти) / Л.Г. Ионин // Вопросы философии. – 2007. – № 3. – С. 3 – 15.
- Кармадонов О.А. Глобализация и символическая власть / О.А. Кармадонов // Вопросы философии. – 2005. – № 5. – С. 47 – 57.
- Карпов А.О. Современное образование и знание / А.О. Карпов // Философские науки. – 2010. – № 4. – С. 126 – 138.
- Классы и социальные слои: исторические судьбы. – М., 1990.
- Култаєва М.Д., Навроцький О.І., Шеремет І.І. Європейська теоретична соціологія ХХ – ХХІ століття: Навчальний посібник / М.Д. Култаєва, О.І. Навроцький, І.І. Шеремет. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2008. – 328 с.
- Ленин В.И. О государстве // Ленин В.И. Полн. собр. соч. – Т. 39. – С. 64-84.
- Лузан Н.А. Политическая жизнь общества: вопросы теории. – К., 1989. – С. 47-96.
- Луман Н. Общество как социальная система / Н. Луман. – М. : Издательство «Логос», 2004. — 232 с.
- Мак-Люэн М. Галактика Гутенберга. Сотворение человека печатной культуры / М. Мак-Люэн. – К. : «Ника-Центр», 2010. – 462 с.
- Мамардашвили М.К. Из лекций по социальной философии // Социологический журнал. – 1994. – № 3.
- Маркс К. Иосифу Вейдемейеру, 5 марта 1852 г. // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – Т. 28. – С. 422-428.
- Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 270 с.
- Поппер К. Р. Открытое общество и его враги / К. Р. Поппер. – Т. 1. Чары Платона. – М. : Феникс, 1992. – 448 с.
- Поздняков Э.А. Нация. Национализм. Национальные интересы. – М., 1994. – С. 8-38.

- Пойченко А.М. Політика: теорія і технології. – К., 1996. – С. 5-36.
- Право. Свобода. Демократія. Матеріали «круглого стола» // Вопросы философии. – 1990. – № 1.
- Рузавин Г.И. Самоорганизация и организация в развитии общества // Вопросы философии. – 1995. – № 8.
- Скуратівський В. Соціальний розвиток і соціальна політика: сучасні реалії, суперечності і тенденції розвитку // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 1996. – № 1. – С. 137-158.
- Соловьев О.Б. Институты знания и технология власти в современной модели экономического управления / О.Б. Соловьев // Вопросы философии. – 2009. – № 8. – С. 17 – 27.
- Сухина В.Ф., Кислюк К.В. Практикум по философии. – Х., 2001. – С. 158-168, 326-349.
- Тоффлер Э. Третья волна. / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2004. – 781 с.
- Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.
- Философия техники // Вопросы философии. – 1993. – № 10.
- Фуко М. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет / М. Фуко. – М. : Касталь, 1996. – 447 с.
- Фукуяма Ф. Конец истории // Вопросы философии. – 1990. – № 3. – С. 134 – 148.
- Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма. – М. : ООО «Издательство АСТ: ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 588 с.
- Хайек Ф.А. Дорога к рабству / Ф.А. Хайек // Вопросы философии. – 1990. – № 12. – С. 103 – 149.
- Хайек Ф.А. Право, законодательство и свобода. Современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / Ф.А. Хайек – М. : ИРИСЭН, 2006. – 644 с.
- Черняк В. З. История и философия техники: пособие для аспирантов / В. З. Черняк. – М. : КноРус, 2006. – 576 с.
- Шайхутдинов Р.Г. Современные технологии власти / Р.Г. Шайхутдинов // Вопросы философии. – 2007. – № 11. – С. 3 – 12.
- Шинкарук В.І. Філософія і сучасні історичні реалії // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 4. – С. 3-11.
- Энгельс Ф. Анти-Дюринг // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – Т. 20. – С. 94-96, 104-109, 115-116.
- Яковец Ю.В. Формирование постиндустриальной парадигмы // Вопросы философии. – 1997. – № 1.
- Античные философы. Свидетельства, фрагменты, тексты. – К., 1995.
- Бердяев Н.А. Смысл истории. – М. 1990.
- Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. – М., 1999.
- Бойченко І.В., Бойченко М.І. Філософія історії: предмет, напрямки, детерміністські та ігрові концепції. – К., 1995.
- Гегель Г.В.Ф. Лекции по философии истории. – СПб., 1993.

- Грзал Л., Попов С. Критика современных буржуазных социологических теорий. – М. 1976.
- Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. – М., 1989.
- Гумилев Л.Н. Конец и вновь начало. – М., 1997.
- Данилевский Н.Я. Россия и Европа. – М., 1991. – С. 85-125, 471-480, 508.
- Маркс К. Письмо П.В. Анненкову, 28 декабря 1864 г. // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – Т. 13. – С. 401-412.
- Панарин В.И. Ритмы общественного развития и переход к постмодерну // Вопросы философии. – 1998. – № 7.
- Печчеи А. Человеческие качества. – М., 1985.
- Рузавин Г.И. Самоорганизация и организация в развитии общества // Вопросы философии. – 1995. – № 8.
- Сорокин П. Человека. Цивилизация. Общество. – М., 1991. – С. 195-404.
- Социальная философия: Учебник / под ред. Андрущенко В.П., Горлача Н.И. – К., Х., 2002.
- Спиркин А.Г. Философия: Учеб. – М., 2000.
- Сухина В.Ф., Кислюк К.В. Практикум по философии. – Х., 2001. – С. 123-130, 158-168, 350-372.
- Тойнби А. Постигание истории. – М., 1991. – С. 354-417.
- Тойнбі А.Дж. Дослідження історії. – К., 1995. – Т. 1. – С. 14-54, 70-78, 147-151, 192-227, 245-254, 354-363.
- Философия XX века. – М., 1997. – С. 12-30, 160-174.
- Философия: Учеб. пособие для высших учеб. заведений / под ред. В.П. Кохановского. – Ростов-на-Дону, 2006.
- Філософія. Курс лекцій. – К., 1991.
- Філософія: Навч. посібник. – К., 1997.
- Хантингтон С. Столкновение цивилизаций // Полис. – 1994. – № 1.
- Швейцер А. Благоговение пред жизнью. – М., 1992.
- Шпенглер О. Закат Европы. – М., 1993. – Т. 1. – С. 131-165, 262-266.
- Яковец Ю.В. Формирование постиндустриальной парадигмы // Вопросы философии. – 1997. – № 1.
- Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

Семінар 15.

Тема 8. Філософське вчення про людину

1. Проблема людини в історії філософії. Нове розуміння буття людини європейському ірраціоналізмі, екзистенціалізмі та у філософії марксизму.
2. Філософська антропологія XX століття; структурна антропологія; розуміння людини у постструктуралізмі та постмодерні.
3. Проблема походження людини. Теорія антропосоціогенезу; питання про співвідношення біологічного та соціального в людині.
4. Людина, індивід, індивідуальність, особистість; проблема соціалізації.
5. Свобода та відповідальність як атрибутивні характеристики людини.
6. Сенс життя як інтегральна характеристика людського буття.

Література

- Бердяев Н.А. О назначении человека. – М., 1993.
- Бердяев Н.А. Судьба человека в мире // Новый мир. – 1990. – № 1.
- Бердяев Н.А. Человек и машина // Вопросы философии. – 1989. – № 2.
- Борзенков В., Фролов И. Познание человека: комплексный подход // Свободная мысль. – 1998. – № 5.
- Кельнер М.С., Тарасов Е.К. Фрейд-марксизм о человеке. – М., 1989.
- Козелецкий Ю. Человек многомерный. – М., 1992.
- Казначеев В.П., Спирин Е.А. Космопланетарный феномен человека. – М., 1991.
- Кузьмин М.Н. Переход от традиционного общества к гражданскому: изменение человека // Вопросы философии. – 1997. – № 2.
- Маркузе Г. Одномерный человек. – М., 1994.
- Парсонс Г. Человек в современном мире. – М., 1985.
- Печчеи А. Человеческие качества. – М., 1985.
- Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
- Фромм Э. Иметь или быть? – М., 1986.
- Хьелл Л., Зиглер Д. Теория личности. – СПб., 1997.
- Человек: мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. – М., 1996.
- Гелен А. О систематике антропологии // Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 152-201.
- Ермакова Е.Е. Философия: Учеб. для техн. вузов. – М., 2004. – С. 364-383.
- Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде // Сумерки богов. – М., 1989. – С. 222-318.
- Кассирер Э. Опыт о человеке: введение в философия человеческой культуры // Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 3-30.
- Кохановский В.П., Золотухина Е.П., Лешкевич Т.Г. Философия для аспирантов: Учеб. пособие. – Ростов-на-Дону, 2003.
- Кьеркегор С. Страх и трепет. – М., 1993.
- Маритен Ж. Краткий очерк о существовании и существующем // Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 229-260.
- Марсель Г. К трагической мудрости и за ее пределы // Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 404-419.
- Ницше Ф. Антихрист. Проклятие христианству // Ницше Ф. Соч.: В 2-х т. – М., 1996. – Т. 2. – С. 631-692.
- Плеснер Х. Ступени органического и человек // Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 96-151.
- Римские стоики: Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий. – М., 1995.
- Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. – М., 1989. – С. 319-344.
- Степин В.С. Философская антропология и философия науки. – М., 1992.
- Сухина В.Ф., Кислюк К.В. Практикум по философии. – Х., 2001. – С. 119-123, 158-168, 188-209, 261-287.
- Философская антропология: очерки истории и теории. – СПб., 1997.
- Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1991.

- Фрейд З. Психоаналитические этюды // Фрейд З. Психоаналитические этюды. – Минск, 1999. – С. 525-566.
- Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого “я” // Фрейд З. Психоаналитические этюды. – Минск, 1999. – С.422-480.
- Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. – М., 1996.
- Фуко М. Слова и вещи. – М., 1977.
- Хайдеггер М. Европейский нигилизм // Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 261-313.
- Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. – С. 192-220.
- Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.
- Шелер М. Положение человека в Космосе // Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 31-95.
- Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность. – М., 1992.
- Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т. 20.

Основні екзаменаційні питання для складання кандидатського іспиту з філософії

1. Поняття філософії, її предмет.
2. Проблема основного питання філософії.
3. Структура і функції філософії.
4. Світогляд і філософія; основні типи світогляду.
5. Місце та роль філософії у суспільстві.
6. Передумови виникнення та формування філософського знання в античності.
7. Онтологія. Основні категорії онтології.
8. Онтологічний монізм та плюралізм.
9. Становлення філософської категорії «матерія». Сучасна наука про матерію.
10. Реляційний та субстанційний підходи до розуміння простору та часу. Простір та час як поняття філософії.
11. Світоглядне значення теорії відносності Ейнштейна.
12. Світоглядне значення сучасних наукових концепцій космології, астрофізики про Всесвіт (Хоккінг, Грін, Дойч, Каку, Гус, Лінде та ін).
13. Складність проблема розуміння свідомості в історії філософської думки. Матеріалісти та ідеалісти про свідомість.
14. Структура свідомості.
15. Свідоме та безсвідоме.
16. Проблема пізнавальності світу в античності.
17. Актуалізація гносеологічної проблематики в епоху Відродження й Нового часу.
18. Емпіризм та раціоналізм Нового часу: завдання та підсумки.
19. Агностицизм І. Канта.
20. Поява діалектичного та метафізичного підходів у розумінні світу в античності.

21. Трансформація метафізики та діалектики в епоху Середньовіччя та Нового часу.
22. Перші концепції суспільства в античності.
23. Посилення соціальної проблематики у пізньому Середньовіччі та в епоху Відродження.
24. Основні соціально-політичні ідеї Просвітництва, їх сучасне значення.
25. Виникнення антропологічної проблематики в античності.
26. Особливості розуміння людини у середньовічній філософії.
27. Актуалізація антропологічної проблематики в епоху Відродження та в Новий час.
28. Людина у філософії Канта, Гегеля, Фейєрбаха.
29. Філософські погляди Г.С. Сковороди.
30. Своєрідність філософської думки України у контексті світової культури.
31. Філософія космізму.
32. Проблема раціонального та ірраціонального в філософії XIX-XX ст.
33. Основні ідеї філософії Ф. Ніцше, її значення.
34. Філософія марксизму та її трансформації.
35. Основні ідеї позитивізму.
36. Емпіриокритицизм Е. Маха та Р. Авенаріуса.
37. Фрейдизм і філософія неофрейдизму.
38. Філософія прагматизму і її вплив на духовність людини XX сторіччя.
39. Вихідні ідеї головних представників екзистенціалізму.
40. Неопозитивізм і постпозитивізм як напрямки сцієнтистської філософії XX сторіччя.
41. Релігійна філософія XX сторіччя: особливості і тенденції розвитку.
42. Філософська антропологія (М. Шелер, А. Гелен, ін.).
43. Структуралізм (К. Леві-Строс, М. Фуко, Ж. Лакан, ін.) та постструктуралізм (Р. Барт, Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі, Ж. Дерріда, ін.).
44. Постмодерн у сучасній культурі та філософії.
45. Розвиток як філософська проблема, її формування. Основні філософські концепції розвитку.
46. Діалектика, її особливості та історичні форми.
47. Структура діалектики: принципи, категорії та закони.
48. Функції діалектики.
49. Сінергетична парадигма розвитку. Основні поняття та принципи (принцип складності (системності), принцип еволюції (розвитку), принцип самоорганізації).
50. Теоретичні та експериментальні основи сінергетики (процеси самоорганізації в природознавстві, кібернетика про самоорганізацію, ідеї І. Пригожина, Г. Хакена, Р. Тома та ін.).
51. Глобальний еволюціонізм. Еволюція та розвиток.
52. Загальні світоглядні основи теоретичного опису мікро-, макро- та мегасвітів в глобальному еволюціонізмі. Філософсько-гносеологічне відношення до світу та його специфіка.

- 53.Фундаментальні проблеми та основні категорії теорії пізнання (парний характер категорій, системна рефлексивність категоріальних гносеологічних пар).
- 54.Основні теоретико-пізнавальні стратегії.
- 55.Сучасна гносеологічна ситуація. Класична і некласична епістемологія.
- 56.Суб'єкт та Об'єкт пізнання. Критика Суб'єктно-Об'єктної дихотомії та її обмеженість.
- 57.Чуттєве та раціональне в пізнання. Ступені пізнання.
- 58.Істина в теорії пізнання Її аспекти (онтологічний, логіко-семантичний, ціннісно-емоційний).
- 59.Гносеологічне розуміння істини та її концепції в історії філософії (класична, апріористська, когерентна, прагматична, конвенціональна). Екзистенційна концепція істини.
- 60.Картина світу в глобальному еволюціонізмі. Антропний принцип
- 61.Принципи наукової гносеології (принцип відображення, принцип пізнавальності світу, принцип єдності світу, принцип єдності теорії та практики).
- 62.Наукове пізнання: особливості, структура, методи та форми, підходи.
- 63.Види знання. Особливості наукового знання та основні принципи побудови наукової теорії (принцип об'єктивності світу, принцип єдності сутності та явища та їх матеріальності, діалектичний характер процесу пізнання, включення практики до пізнання у повному обсязі).
- 64.Наука у філософському ракурсі (функції і роль філософії в науковому пізнанні; наука як об'єкт полідисциплінарного вивчення; наука як система знання; наука як діяльність).
- 65.Соціальні та гносеологічні аспекти науки (екстернальні й інтегральні в науковому пошуку).
- 66.Динаміка розвитку наукового знання – традиції та новаторство (постпозитивізм, постнекласика): дискретні і континуальні виміри розвитку наукового знання (Кун, Поппер, Лаудан, Лакатос, Стьопін і т.д.).
- 67.Види наукового пояснення (дедуктивно-номологічне; «раціональне», інтенціональне); семантична концепція розуміння.
- 68.Поняття істини в філософії науки ХХ століття; наукова раціональність та істина.
- 69.Особливості сучасного етапу розвитку науки (сучасні процеси дифференціації та інтеграції наук; створення науково-промислових комплексів (кластерів); освоєння «синергетичних» систем, які самостійно організуються, і нові стратегії наукового пошуку; глобальний еволюціонізм та сучасна наукова картина світу; посилення взаємозв'язку між природничим та соціально-гуманітарним знанням).
- 70.Раціональність. Наукова раціональність та її типи. Науковий реалізм.
- 71.Наукова картина світу, її трансформація, та зміна світоглядних смислів.
- 72.Філософські основи методології наукового дослідження (сутність повсякденного та наукового пізнання; поняття про метод та методологію наукового дослідження; типологія методів наукового дослідження).

73. Поняття та зміст рівнів наукового дослідження; методи збирання емпіричної інформації (спостереження, експеримент, порівняння та вимірювання).
74. Методи теоретичного узагальнення емпіричної інформації.
75. Науково-технічний прогрес у русі розвитку високих технологій (нано-, біо-, інформаційні технології), соціальний вимір та моральна оцінка прикладних досліджень у цих галузях.
76. Поняття суспільства: основні передумови його виникнення; проблема співвідношення матеріального та духовного начал у суспільстві.
77. Основні концепції суспільства: загальна характеристика, специфічні особливості дослідження суспільства в концепціях XX-XXI ст.
78. Формацийний і цивілізаційний підходи дослідження суспільства. Порівняльний аналіз.
79. Концепції постіндустріального і інформаційного суспільства.
80. Структура суспільства, загальна характеристика його основних складових.
81. Соціальна структура суспільства. Трансформація вчення К. Маркса про класи в сучасних філософських дослідженнях.
82. Особливості соціальної і культурної диференціації в інформаційному суспільстві.
83. Політична система суспільства: сутність, структура, функції.
84. Громадянське і політичне суспільство: сутність і порівняльний аналіз.
85. Суспільний прогрес: критерії, значення, особливості його розуміння в сучасній філософській думці.
86. Значення техніки і технологій в сучасних філософських дослідженнях суспільства.
87. Духовна сфера життя суспільства.
88. Проблема походження людини.
89. Мова – матеріальна форма розумової діяльності людини.
90. Питання про співвідношення біологічного та соціального в людині.
91. Людина, індивід, індивідуальність, особистість; проблема соціалізації.
92. Свобода та відповідальність як атрибутивні характеристики людини.
93. Сенс життя як інтегральна характеристика людського буття.

Додаткові питання для складання кандидатського іспиту з філософії

1. Філософсько-антропологічна проблема у XX столітті.
2. Що Ви можете розповісти про діалектику Геракліта.
3. Назвіть відомі Вам давньогрецькі філософські школи та напрямки.
4. Теоцентризм і антропоцентризм в історії філософії.
5. Що таке пантеїзм? Назвіть філософів-пантеїстів.
6. Індуктивний метод Ф. Бекона і дедуктивний метод Р. Декарта.
7. Утопічні концепції епохи Відродження.
8. Поняття субстанції у поглядах Р. Декарта, Б. Спінози, Г. Лейбніца.
9. Чому філософію І. Канта називають агностицизмом?
10. Поняття Абсолютної Ідеї в філософії Гегеля.

11. Категоричний імператив І. Канта.
12. Форми наукового пізнання.
13. Що таке „метод”, „методологія”, „наукове пізнання”?
14. Розкрийте співвідношення техніки і науки.
15. Біологічне і соціальне в людині.
16. Чи можливе пізнання світу? Аргументуйте відповідь.
17. Розкрийте зміст понять "буття" і "свідомість".
18. Чим відрізняється наукове пізнання від звичайного.
19. Предмет філософії.
20. Функції філософії.
21. Що таке "онтологія" і "гносеологія"?
22. Людина в філософії марксизму.
23. Світогляд, його структура, зміст і типи.
24. Філософія і релігія.
25. Язик науки і філософії.
26. Нове розуміння буття людини в європейському ірраціоналізмі.
27. Поняття закону, види законів.
28. Що таке агностицизм? Ваше відношення до концепції Д. Юма і І. Канта.
29. Соціологічні ідеї О. Конта, їх значення.
30. Основні діалектичні категорії.
31. Феноменологія Е. Гусерля.
32. В чому різниця між "чуттєве і раціональне" і "емпіричне і теоретичне" пізнання?
33. Роль інтуїції у процесі пізнання.
34. Що значить конкретність істини?
35. Критерії істини.
36. Особливості пізнання у соціальній сфері.
37. Основні форми чуттєвого і раціонального пізнання.
38. Чим відрізняється розуміння цивілізації М. Данілевським, О. Шпенглером і А. Тойнбі від її сучасного розуміння?
39. Що таке суспільство ризику?
40. Що означає поняття *діяльність* у формаційній концепції?
41. Яке місце займають поняття *продуктивні сили* та *виробничі відносини* у формаційній концепції?
42. В чому полягає протиріччя у розумінні світу техніки для людства?
43. Що впливає на характер взаємодії громадянського і політичного суспільств?
44. В чому виявляється характер влади в громадянському суспільстві?
45. Які нові технології нагляду та примусу мають місце в інформаційному суспільстві?
46. Сутність глобальних проблем сучасності.
47. Чому життя людини і суспільства регулюються цінностями і нормативністю, як вони пов'язані з духовністю?
48. Діяльність людини та екологічні проблеми.
49. Гносеологічні проблеми природознавства.
50. Проблема людинивіртуальної реальності, її характеристики.

- 51.Філософські аспекти віртуальної реальності.
- 52.Світоглядне значення синергетики.
53. Світоглядне значення глобального еволюціонізму.
54. Інформація та свідомість.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ДЛЯ АСПІРАНТІВ

1. Філософські ідеї Давньої Індії та їх сучасне значення.
2. Матеріалізм та ідеалізм у філософії Давнього Китаю.
3. Становлення матеріалізму та діалектики в історії філософської думки.
4. Ідеалізм Платона. Місце Платона в історії філософії.
5. Філософське вчення Аристотеля.
6. Проблема людини в філософії Сократа.
7. Схоластика та містика як основні напрямки середньовічної філософії.
8. Філософська система Фоми Аквінського.
9. Номіналізм та реалізм у середньовічній філософії.
- 10.Гуманізм епохи Відродження та сучасність.
- 11.Головні ідеї філософії Відродження та їх світоглядне значення.
- 12.Проблема пізнання у філософії Нового часу.
- 13.Матеріалізм та пантеїзм Б. Спінози.
- 14.Філософські ідеї європейського Просвітництва та їх сучасне значення.
- 15.Французькі матеріалісти XVIII століття.
- 16.Сутність монадології Лейбніца.
- 17.Філософське вчення І. Канта.
- 18.Філософія Гегеля: система та метод.
- 19.Раціональний зміст філософії Гегеля.
- 20.Сутність філософського вчення Л. Фейєрбаха.
- 21.Виникнення філософії марксизму. Вчення К. Маркса про людину та суспільство.
- 22.Філософські погляди В.С. Соловйова.
- 23.М. Бердяєв та його філософія.
- 24.Філософський постмодерн: основні ідеї та особливості.
- 25.Основні ідеї філософії неопозитивізму, їх значення для розвитку пізнання.
- 26.Вплив ідей філософської антропології на сучасне розуміння людини.
- 27.Персоналізм як напрямок філософії XX століття.
- 28.Основні напрямки релігійної філософії XX ст.
- 29.Основні ідеї структуралізму.
- 30.Феноменологія Е. Гусерля.
- 31.Основні ідеї фрейдизму та психоаналізу, їх вплив на духовне життя суспільства у XX ст.
- 32.Проблема раціонального та ірраціонального у філософії XX століття.
- 33.Сутність філософії прагматизму.
- 34.теоретико-пізнавальна концепція постпозитивізму.
- 35.Своєрідність філософії України у контексті світової культури.

36. „Український дух” філософії Г.С. Сковороди.
37. Філософсько-світоглядні ідеї Т.Г. Шевченка.
38. І.Я. Франко – філософ.
39. Світогляд та філософія – порівняльний аналіз.
40. Структура та типологія світогляду. Роль світогляду в житті людини.
41. Особливості історичного зародження філософії. Філософія та міфологія.
42. Категорія буття в історико-філософській думці.
43. Діалектика основних форм буття.
44. Проблема буття в екзистенціалізмі.
45. Значення проблеми буття для філософії.
46. Еволюція поняття „матерія” в філософії та науці.
47. Філософія про єдність руху, матерії, простору та часу.
48. Відображення як загальна властивість матерії. Форми відображення.
49. Відображення та інформація.
50. Визначна роль соціальності у виникненні свідомості.
51. Проблема ідеального у філософії. Ідеальність свідомості.
52. Свідомість та мова.
53. Співвідношення біологічного та соціального у виникненні свідомості.
54. Проблема „діалогу” людини та комп’ютерних систем.
55. К. Маркс та З. Фрейд про безсвідоме та свідомість: порівняльний аналіз.
56. Діалектика як теорія розвитку.
57. Діалектика кількісних та якісних змін.
58. Діалектичне протиріччя як джерело розвитку.
59. Особливості закону заперечення заперечення.
60. Метафізика – альтернатива діалектики як теорії розвитку.
61. Категорії діалектики як універсальні форми мислення.
62. Пізнання як вид духовної діяльності та феномен культури.
63. Проблема критерію істини у філософії та науці.
64. Діалектика істини та помилки у сучасній філософії.
65. Головні напрямки розробки гносеологічних проблем у сучасній західній філософії.
66. Співвідношення раціонального та ірраціонального, дискурсивного та інтуїтивного у процесі пізнання.
67. Структура, форми та функції практики у процесі пізнання.
68. Практика як специфічний людський спосіб освоєння світу.
69. Основні принципи сучасної наукової гносеології.
70. Загальні та специфічні методи пізнання у природничих, технічних та суспільних науках.
71. Філософський аналіз проблеми істини та помилки.
72. Наукове пізнання як вид духовної діяльності, теоретичний спосіб відображення світу.
73. Структура наукової теорії та її основні функції.
74. Класифікація наукових методів та рівні методології.
75. Основні методи теоретичного рівня пізнання.
76. Наука та глобальні проблеми сучасності.

77. Диференціація та інтеграція як закономірності розвитку науки.
78. Основні проблеми сучасної філософії та методології науки.
79. Наукове передбачення соціальних процесів.
80. Наука та техніка, їх функції та місце у суспільному розвитку.
81. Аналіз закордонної філософії техніки.
82. Технічні науки як специфічна система знань.
83. Проблема гуманізму у взаємовідносинах людини та техніки.
84. Ідеї космізму у світовій та вітчизняній філософській думці.
85. Сутність та основні напрямки сучасного етапу науково-технічної революції.
86. Основні соціальні наслідки науково-технічної революції.
87. Науково-технічний прогрес, науково-технологічна (інформаційна) революція та сучасний суспільний розвиток.
88. Людина в інформаційному суспільстві.
89. Наукова картини світу та її функції.
90. Соціальне прогнозування: сутність, методи та функції.
91. Творчість та світогляд.
92. Технічна творчість та її основні форми.
93. Проблема скінченого та безкінечного у спеціальних науках та філософії.
94. Фізичне знання та закони діалектики.
95. Системний підхід у пізнанні дійсності.
96. Соціально-філософські проблеми розвитку енергетики.
97. Філософія та інформатика.
98. Природничо-науковий матеріалізм Д.І. Менделєєва.
99. Діалектика та періодичний закон Д.І. Менделєєва.
100. Футурологія, її можливості та межі.
101. Психоаналіз та проблема людини.
102. Проблема людини в екзистенціалізмі.
103. Особистість та суспільство. Роль особистості в історії.
104. Діалектика свободи та відповідальності особистості на сучасному етапі світової цивілізації.
105. Закони розвитку суспільства та свідомо діяльність людей.
106. Теорія суспільно-економічних формацій та реалії сучасного історичного процесу.
107. Прогрес та регрес та історична дійсність.
108. Політична система як об'єкт соціально-філософського аналізу.
109. Діалектика форм суспільної свідомості.
110. Суспільство як система: основні елементи суспільного життя.
111. Філософські проблеми взаємовідносин людини та машини.
112. Мозок та машина. Віртуальна реальність.
113. Комп'ютерний експеримент як метод наукового пізнання.
114. Логіко-методологічні аспекти технічного знання.
115. Моральні аспекти наукового знання.
116. Естетичний потенціал природничих наук.

Вимоги щодо написання реферату

Перед складанням кандидатського іспиту з філософії аспіранти та здобувачі повинні написати та вчасно скласти реферат згідно визначеної теми.

Тема реферату затверджується до 1го грудня, а остаточний варіант складається не пізніше 1го квітня поточного навчального року.

Об'єм реферату становить приблизно 20-25 сторінок друкованого тексту, з усіма полями 2,5 см. Розмір шрифту – 14, міжрядковий інтервал – 1,5.

В рефераті повинні міститися такі складові: вступ, розділи (кількістю від двох до чотирьох), висновки, список використаної літератури.

Після титульного аркушу (зразок подається нижче) обов'язковою є сторінка „План”, де вказуються основні складові роботи.

У вступі (1-2 сторінки) необхідно коротко висвітлити актуальність теми, її розробленість у літературі, вказати, що стало основою для написання роботи (базові твори, які стали теоретичним підґрунтям реферату). Обов'язковою частиною вступу є визначення цілі та завдань реферату.

Розділи будуються зазвичай традиційно: постановка питання (проблеми), смислова частина, що розкриває проблему, висновки. У смисловій частині необхідні посилання на джерела інформації (джерела зі списку літератури) у квадратних дужках, наприклад: [2, с. 346], де „2” – це номер джерела у списку літератури, далі – сторінка, де міститься надана інформація чи цитата.

Висновки повинні поєднувати загальні результати реферату, які були вже підсумовані у процесі роботи у відповідних розділових висновках. Висновки повинні відповідати тим завданням та загальній меті, які були сформульовані у вступі.

Список літератури складається за алфавітом (15-20 джерел) й оформлюється за загальними вимогами щодо оформлення літератури.

Під списком літератури автор повинен поставити особистий підпис та дату остаточного складання реферату, засвідчити його у відділі аспірантури. Лише після позитивної оцінки реферату здобувач може звертатися до консультанта за рекомендацією щодо його включення до наказу по складанню кандидатського іспиту з філософії. Консультант підписує відповідну заяву здобувача, яку останній подає до відділу аспірантури. Зразок заяви додається.

Додаток 1

Зразок титульного аркушу реферату

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ ТА ОСВІТИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
„ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ”

Кафедра філософії

.....
(тема реферату)

прізвище, ім'я,
по-батькові (повністю)
автора реферату,
аспіранта (здобувача)
кафедри ... (повністю),
контактний телефон

Харків 20..

Додаток 2

Проректору з наукової роботи НТУ „ХПІ”
проф. Марченку А.П.
аспіранта (здобувача) кафедри (повна назва)
П.І.Б. (повністю)

ЗАЯВА

Прошу допустити мене до складання кандидатського іспиту з філософії у весняну (в осінню) екзаменаційну сесію.

Підпис

Дата